

УДК 378:37.014.5

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2024.3.4>

І. М. ЗАБІЯКА

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри іноземної та української філології,

Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна

Електронна пошта: irina.zabiiaka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-9535-5490>

СТАНОВЛЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Стаття спрямована на визначення та характеристику політики Європейського Союзу в контексті професійної освіти. Окреслено сутність та концепцію освітньої політики ЄС у рамках специфіки формування загальних політик Європейського Союзу.

У статті окреслено сутність та значення освітньої політики ЄС у розрізі специфіки процесу формування єдиної спільної політики європейського співтовариства. Розглянуто нормативно-правові засади забезпечення формування освітньої політики ЄС.

Політика Європейського Союзу у галузі освіти обумовлює можливості європейського громадянина і впливає на перспективний вибір шляхів та засобів особистості при вирішенні проблеми майбутньої професії, навчання, професійного розвитку, мобільності тощо.

Освітня політика Європейського Союзу – це комплексний внутрішньополітичний феномен, що відображає спільну мету – створити можливість для об'єднання зусиль 27 держав-членів для утворення та розбудови єдиного освітнього простору, а також взаємодії інститутів системи освіти на засадах принципу субсидиарності, який гарантує дієвість національних політик у галузі освіти.

У статті розкрито взаємозв'язок між освітньою політикою національних держав і діями, які здійснюють інститути країн європейського співтовариства.

Здійснено аналіз взаємозв'язку з конкретними проблемами і політичними ініціативами Європейського Союзу у галузі освіти і навчання, а також пов'язаних із соціально-економічними змінами та процесами європеїзації.

У статті використовуються концепції європейських досліджень, а також поняття публічної політики та освітньої політики.

Вивчення розвитку освітньої політики ЄС, розгляд її інституційної структури та ролі на сучасному етапі, визначення особливостей становлення та впровадження освітньої стратегії ЄС становить інтерес для вітчизняної науки в умовах державної стратегічної зорієнтованості на європейську спільноту, приближення до її економічних, освітніх та соціальних стандартів.

Основним висновком даного дослідження є усвідомлення того, що ЄС має свою власну освітню політику, яка фокусується на соціально-політичних цілях і цінностях.

Ключові слова: Європейський Союз (ЄС), освітня політика ЄС, європейський освітній простір.

Поставлення проблеми. Діяльність ЄС в освітній галузі направлена на сприяння розбудові загальноєвропейського виміру освіти, стимулювання до мобільності студентів і викладачів шляхом академічного визнання дипломів і термінів навчання, а також на підтримку розвитку молодіжного трансферу й розширення дистанційної освіти.

Освітня політика – це галузь державної політики, що опікується питаннями освіти та виховання, а також наукова дисципліна, що має теоретичне підґрунтя для цієї діяльності. Суть освітньої політики полягає у виборі та прийнятті рішень щодо мети, напрямів та організації всіх питань, пов'язаних з освітою [Локшина О.].

Актуальність вивчення проблеми формування, розвитку та функціонування, а також інституційного оформлення освітньої політики Європейського Союзу, обґрунтована як науковим інтересом, так і вимогами практики. Відтак, перед аналітиками, педагогами, управлінцями невпинно набуває актуальності проблема вирішення завдань, пов'язаних із європейською інтеграцією, зокрема й у галузі освіти.

Освітня політика не здійснюється в економічному, соціальному, демографічному чи політичному вакуумі. Тому від розробників освітньої політики – науковців і тих, хто безпосередньо приймає рішення щодо освітньої моделі, вимагаються широкі знання в різних

наукових галузях і здатність глибоко розуміти сутність функціонування держави в багатьох її сферах.

Мета статті – розкрити політико-правові особливості та базові засади реалізації освітньої політики ЄС.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика освітньої політики є предметом зацікавленості науковців, які досліджують низку її різних аспектів і, зокрема, в контексті європейської інтеграції та функціонування Європейського Союзу. Так, наприклад, у наукових розвідках В. Андрущенко, В. Волес, Н. Вільчинської, І. Грицяка, Г. Губерського, О. Дем'янчука, В. Копійка, В. Кременя, О. Матвієнко, Н. Мусис О. Локшиної, М. Поповича, Н. Мусис та багатьох інших обґрунтовані методологічні основи дослідження освітньої політики.

Основні базові аспекти освітньої політики розкриті також у наукових працях зарубіжних дослідників: Н. Алексиду (N. Alexiadou), Б. Блітца (B. Blitz), Х. Ертля (H. Ertl), Х. Ертля, Р. Кілінг (R. Keeling), Б. Лаффана (B. Laffana), Дж. Філда (J. Field), Д. Фінк-Хафнера (D. Fink-Hafner).

Спільний кордон України з Європейським Союзом, інтеграційні процеси та європейський вектор поступу освіти нашої держави, обумовлюють потребу пильніше вивчати набутий досвід Європейського Союзу у вирішенні суспільно значущих проблем, у тому числі й освітніх.

Результати та дискусії. З 1980-х рр. Європейським союзом були зроблені спроби більш ретельного вивчення та вирішення проблем освіти на європейському просторі. З перебігом часу освіта ставала найважливішим компонентом політичної повістки дня Європейського союзу з метою вирішення внутрішніх та глобальних проблем, таких як безробіття серед молоді, професійна освіта, неперервна освіта, міграція молоді тощо.

Донині освіта в Європі мала подвійне значення. З одного боку, вона сприяла процесу європейської інтеграції, з іншого – забезпечувала просування європейських цінностей за кордоном, виступаючи як інструмент публічної дипломатії.

На початку нового тисячоліття політичні лідери країн Європейського союзу зустрілися в Лісабоні, щоб обговорити проблеми,

пов'язані з глобалізацією і технологічною революцією, з розвитком Інтернету і нових засобів масової інформації, тобто з так званою «цифровою революцією», епоха якої на сьогоднішній день ще не завершилася.

У зв'язку з цим було розроблено Лісабонську стратегію – політичний документ, який містить план розвитку Європейського союзу. Основна мета цієї стратегії полягала в тому, щоб зробити Евросоюз «найбільш конкурентоспроможною і динамічною у світі економікою, яка ґрунтується на знаннях та здатною до стійкого економічного зростання з великою кількістю висококваліфікованих фахівців і більшою соціальною згуртованістю» [European Council, Lisbon European Council 23 and 24 March 2000].

Саме відтоді в науковій літературі та документах Лісабонська стратегія згадується, як основна фундаментальна програма, яка передбачає серію заходів, щодо політичної та освітньої галузі, активізацію діяльності, яка спрямована на забезпечення конкурентоспроможності Європейського Союзу. Лісабонська стратегія передбачала проведення структурних перетворень у сфері зайнятості, інновацій, економічної політики та соціальної згуртованості, за допомогою сприяння науковим дослідженням, професійній освіті, професійній підготовці, доступу до Інтернету, модернізації системи соціального забезпечення та підвищення рівня зайнятості. Основні цілі Лісабонської стратегії – економічне зростання; зайнятість та працевлаштування [The Lisbon Strategy 2000–2010], спрямовані на досягнення стабільного і перспективного тривалого розвитку, стали ключовими статтями витрат ресурсів, виділених для досягнення декларованих планів ЄС.

Цілі Європейського союзу ґрунтуються на трьох пріоритетних елементах, які, відповідно, набувають форми кількох видів діяльності:

- 1) трансформація Європи на регіон, привабливий з точки зору інвестицій та робочих місць;
- 2) перетворення знань та інновацій на чинник економічного зростання та розвитку;
- 3) створення сприятливого клімату на ринку праці, що зумовлює необхідність вирішення проблеми зайнятості людей та модернізації систем соціального захисту, вдосконалення технічних можливостей підприємств і підвищення професійних навичок кваліфікованих

працівників, інвестуючи в людських капітал посередництвом реорганізації професійної освіти та індивідуальних компетентностей [The Lisbon Strategy 2000–2010].

Сучасний контекст освітньої політики Євро-союзу сягає своїм корінням у 1970-ті рр. Представлені Європейським Союзом ініціативи у минулому є актуальними, «новаторськими ідеями» сьогодення, однак переосмислені в контексті сучасних вимог та викликів.

Розглянемо окремі з них:

- ініціатива максимального узгодження систем освіти країн ЄС в питаннях збору та аналізу документації, заходів щодо співпраці за різними напрямками: економічному, культурному, політичному тощо;

- ініціатива щодо активізації співпраці освітнього сегмента з ринком праці, зорієнтованої на професійне навчання. Доречно зауважити, що ця ініціатива зосередила в собі проекти, на які виділялося найбільше фінансування;

- ініціативи, зорієнтовані на втілення політики рівних можливостей у галузі освіти для всіх. Упродовж близько двадцяти років взаємодія в межах цих ініціатив зростала уповільнено, проте постійно і поступально [Краєвська О. 2011: 53–65].

Представимо окремі стратегічно важливі європейські ініціативи цієї категорії: *Eurydice* – «мережа» інформації про освіту в Європі; *Arion* – напрямок навчання працівників адміністрації без відриву від виробництва; *Language* – інтегрований освітній проєкт, скерований на вивчення іноземних мов; *Erasmus* – найбільш відомий з усіх європейських проєктів, пов'язаних з вищою університетською освітою; *Petra i Eurotecnet* – проєкти, спеціально зорієнтовані на сектор технічної та професійної освіти.

Після набуття чинності Маастрихтського договору (1992 р.) період «експериментальних» освітніх стратегій Євросоюзу завершилася і розпочався період нормотворчого оформлення. Із запровадженням статті 126 Маастрихтського договору освіта здобула формальну легітимність, набули чинності закони та нормативно-правові акти про освіту, були узаконені єдині освітні стандарти у межах Європейського союзу [Маастрихтський договір].

Стаття 126 створила умови для забезпечення «правової основи» впровадження ініціатив

та досвіду минулого. Відтак, запрацювала програма «Сократ», яка поширюється на шкільну та вищу освіту, а також освіту дорослих. Це було суттєвим імпульсом для розвитку та впровадження інших програм, таких як «Леонардо да Вінчі», котра спрямована на галузь професійної освіти та підготовки та програма «Молодь», яка передбачає міжнародне співробітництво у галузі молодіжної політики. Загалом це програми «другого покоління» [Маастрихтський договір].

Які безпосередньо мають відношення до освіти, професійної підготовки та молодіжної політики.

Результатом усієї подальшої діяльності лідерів ЄС у Стокгольмі та Барселоні, було утвердження трьох основних цілей в освітній політиці: підвищення якості та ефективності систем освіти і професійної підготовки; доступність до освіти для всіх; забезпечення прозорості та відкритості систем освіти та професійної підготовки для решти світу.

На даний час просування та впровадження освітньої політики на європейському просторі законодавчо закріплено у статті 165 Договору про функціонування Європейського Союзу. Вказана стаття Договору передбачає, що Євро-союз має долучатись до розвитку якісної складової освіти, при цьому, враховуючи специфіку національної освіти, мовне та культурне розмаїття держав-членів. У статті 166 зазначеного Договору, визначена нормативно-правова база політики у галузі професійної освіти.

У договорі зазначається, що Євро-союз повинен активізувати діяльність для реалізації визначених цілей:

- розвиток освітнього простору з посиленням особливої уваги щодо вивчення та поширення мов держав-членів ЄС;

- стимулювання мобільності здобувачів освіти та викладачів, шляхом академічного визнання ступенів і дипломів;

- стимулювання співробітництва між закладами освіти;

- сприяння обміну інформацією та досвідом між країнами-членами ЄС, щодо проблем освіти та навчання;

- підтримка розвитку дистанційної освіти [Маастрихтський договір].

З-поміж заходів Євросоюзу щодо підтримки співпраці між державами-членами ЄС та, за

необхідності, їх доповнення, можна виділити наступні види діяльності: вдосконалення знань і поширення культури та історії європейських народів; збереження та охорона європейської культурної спадщини; стимулювання некомерційних культурних обмінів; охорона художньої та літературної творчості, включно з аудіовізуальним сектором.

У зв'язку з означеними цілями було окреслено основні блоки заходів: охорона архітектурної спадщини; сприяння культурній та художній творчості; популяризація книг і читання; просування європейського аудіовізуального сектору.

Концепція європейського освітнього виміру тлумачиться як безперервний процес взаємодії, який ґрунтується на усвідомленні та прийнятті плюралізму і різноманітності. Водночас освіта може відіграти життєво важливу роль у визнанні та оцінці загальноєвропейської солідарності, з тим щоб поряд з економічним виміром апелювати до соціальних і культурних основ процесу інтеграції.

Як зазначено в «Хартії основних прав Європейського Союзу», народи європейської спільноти, формуючи спільний союз поділяють мирне майбутнє, ґрунтоване на спільних цінностях. Це неподільні й універсальні цінності людської гідності, політичної свободи та самовираження, демократії, рівноправності між громадянами, верховенства закону та поваги до прав людини. Ці цінності є (або мають бути) нині спільною спадщиною держав-членів євроспільноти, яка заснована на плюралізмі, толерантності, справедливості, солідарності та відсутності дискримінації [Treaty establishing the European Community].

Здійснений аналіз дає підставу стверджувати, що всі держави-члени Європейського Союзу не повинні пасивно сприймати та погоджуватися із усіма пропозиціями та проектами наднаціональних інститутів. Варто проводити активну політику щодо посилення інтегративних зв'язків між загальноєвропейським і національним вимірами в галузі освіти і професійної підготовки.

Важливою є узгоджена політика вибору шляхів щодо досягнення цілей, визначених Лісабонським договором, що передбачає структуровану і постійну співпрацю з розподіленням підходом відносно:

- освіти і навчання;
- систематичного оприлюднення доповідей Європейській раді через підготовку узгоджених звітів Раді/Комісії з питань освіти;
- постійного моніторингу динаміки в досягненні визначених цільових показників.

Для розвитку сучасного суспільства, яке ґрунтується на знаннях, надзвичайно важливим стає зростання рівня привабливості особистості викладача, яку вважають не просто як розповсюджувача і передавача знань, а, що більш ефективно, як посередника у навчанні в складно організованому суспільстві і як координатора освітньої діяльності, скерованої, головним чином, на розвиток у здобувачів освіти елементів критичного самостійного мислення.

Відповідно до поставленої мети Комісія посилається на провідні принципи, викладені у своїй Доповіді в листопаді 2001 р., і пропонує державам-членам *наступні заходи*: окреслити глобальні та узгоджені стратегії з урахуванням здебільшого формальних, а не неформальних, процесів навчання; зосередити увагу на найбільш вразливих групах населення; прив'язати національну політику до найбільш вразливих груп населення європейського контексту [The history of European cooperation in education and training].

Оптимальними заходи щодо досягнення встановлених *цілей є*: перевірка неформальних навичок; визначення базових навичок; визначення навичок і кваліфікацій, необхідних викладачам у відповідності їх новим функціям; формування основних принципів забезпечення якості в реалізації мобільності [Communication to the Spring European Council].

У контексті стратегій освітньої політики Європейського союзу актуальною проблемою стала неперервна освіта як керівний принцип для розробки ініціатив у галузі освіти та професійної підготовки. Особливу увагу неперервній освіті приділяють у Резолюції Ради ЄС про навчання протягом усього життя.

Поняття неперервної освіти охоплює всі формальні освітні можливості (сертифікована освіта та навчання) і неформальні (художнє, фізичне, медичне, соціальне, асоціативне навчання) для реалізації та досягнення особистих, громадянських і соціальних цілей, а також з метою працевлаштування.

Висновки. За результатами проведеного аналізу виявлено, що в умовах трансформаційних та інтеграційних процесах, які відбуваються в Європейському Союзі, значна роль належить державній освітній політиці. У межах здійснення освітньої політики, відбуваються пошуки щодо найкращих, для громадян і суспільства в цілому, доктрин і концепцій організації освітньої парадигми, окреслюються

стратегічні завдання, визначається структура та механізми керування системою освіти, розробляються принципи освіти, які покладаються в її основу. Визначення і взаємообумовленість усіх компонентів освітньої політики, мають забезпечити функціонування освіти як провідного ресурсу соціально-економічного розвитку цих країн на шляху їх інтеграції в єдиний Європейський освітній простір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краєвська О. Освітня політика Європейського Союзу: становлення та механізми реалізації. *Вісник Львівського ун-ту. Серія Міжнародні відносини*. 2011. Вип. 28. С. 53–65.
2. Локшина О. І. Етапи розвитку стратегії Європейського Союзу у галузі освіти. *Інформаційні технології і засоби навчання*. <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/272/258>
3. Маастрихтський договір. Енциклопедія історії України: Т. 6 Ла-Мі. Київ. В-во «Наукова думка», 2009. 790. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Maastrichtskey_dogovir
4. European Council, Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency conclusions. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
5. The Lisbon Strategy 2000 – 2010. An analysis and evaluation of the methods used and results achieved: Final report. European Parliament URL: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf>
6. Communication to the Spring European Council. Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy (Communication from President Barroso in agreement with Vice-President Verheugen). Commission of the European Communities, Brussels, 2.2.2005 COM (2005) 24 final URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0024:FIN:EN:PDF>
7. The history of European cooperation in education and training. Europe in the making – an example. Luxembourg: Office for Official Publications of the Europe an Communities, 2006 URL: http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=301
8. The concrete future objectives of education systems. Report from the Commission. COM (2001) 59 final, 31 January 2001 Access mode: <http://aei.pitt.edu/42877/>
9. Treaty establishing the European Community (Articles 149 to 150). <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties>

REFERENCES

1. Krayevska, O. (2011). Educational policy of the European Union: formation and mechanisms of implementation. *Visnyk Lviv University. Series International Relations*. Issue 28. P. 53–65.
2. Lokshina O. I. Stages of development of the strategy of the European Union in the field of education. Information technologies and teaching aids. <http://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/272/258>
3. Maastricht Treaty. Encyclopedia of the history of Ukraine: Vol. 6 La-Mie. Kyiv. Publishing house “Scientific thought”, 2009. 790 p. URL: http://www.history.org.ua/?termin=Maastrichtskey_dogovir
4. European Council, Lisbon European Council 23 and 24 March 2000. Presidency conclusions. European Parliament. URL: https://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm
5. The Lisbon Strategy 2000 – 2010. An analysis and evaluation of the methods used and results achieved: Final report. European Parliament URL: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201107/20110718ATT24270/20110718ATT24270EN.pdf>
6. Communication to the Spring European Council. Working together for growth and jobs. A new start for the Lisbon Strategy (Communication from President Barroso in agreement with Vice-President Verheugen). Commission of the European Communities, Brussels, 2.2.2005 COM (2005) 24 final URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0024:FIN:EN:PDF>
7. The history of European cooperation in education and training. Europe in the making – an example. Luxembourg: Office for Official Publications of the Europe and Communities, 2006 URL: http://biblioteka-krk.ibe.edu.pl/opac_css/doc_num.php?explnum_id=301
8. The concrete future objectives of education systems. Report from the Commission. COM (2001) 59 final, 31 January 2001 Access mode: <http://aei.pitt.edu/42877/>
9. Treaty establishing the European Community (Articles 149 to 150). <http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties>

I. M. ZABIІAKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: irina.zabiіaka@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-9535-5490>*

**FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE EUROPEAN UNION
EDUCATIONAL POLICY**

The article is aimed at defining and characterizing the policy of the European Union in the context of vocational education. The essence and concept of the EU educational policy are outlined within the specifics of the formation of general policies of the European Union.

The article outlines the essence and significance of the EU educational policy in terms of the specifics of the process of forming a single common policy of the European Community. The regulatory and legal principles for ensuring the formation of the EU educational policy are considered.

The European Union policy in the field of education determines the capabilities of a European citizen and influences the prospective choice of ways and means of the individual in solving the problem of a future profession, training, professional development, mobility, etc.

The educational policy of the European Union is a complex domestic political phenomenon that reflects a common goal – to create an opportunity to combine the efforts of 27 member states to create and develop a single educational space, as well as the interaction of educational institutions on the basis of the principle of subsidiarity, which guarantees the effectiveness of national policies in the field of education.

The article reveals the relationship between the educational policy of national states and the actions taken by the institutions of the European Community countries.

The analysis of the relationship with specific problems and political initiatives of the European Union in the field of education and training, as well as those related to socio-economic changes and Europeanization processes, is carried out.

The article uses the concepts of European studies, as well as the concepts of public policy and educational policy.

The study of the development of the EU educational policy, consideration of its institutional structure and role at the present stage, determination of the features of the formation and implementation of the EU educational strategy is of interest to domestic science in the context of the state's strategic orientation towards the European community, approximation to its economic, educational and social standards.

The main conclusion of this study is the realization that the EU has its own educational policy, which focuses on socio-political goals and values.

Key words: European Union (EU), EU educational policy, European educational space.